CATALAN REVIEW
Catalan Review

NORTH AMERICAN CATALAN SOCIETY

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

Situació glotopolítica a Catalunya nord

Nicolau A. Dols i Salas

Catalan Review, Vol. VIII, number 1-2, (1994), p. 145-152

SITUACIÓ GLOTOPOLÍTICA A CATALUNYA NORD

NICOLAU A. DOLS I SALAS

1. PLANTEJAMENT

Les eleccions legislatives celebrades a l'estat francès a finals de març d'enguany varen suposar una decepció considerable per als partits catalanistes de Catalunya Nord. Aquests partits (Unió Catalana i Esquerra Republicana de Catalunya) concorrien per primera vegada a unes eleccions generals franceses. El percentatge de vots que sumaren no sobrepassà l'1,6%. Aquesta dada s'ha de confrontar amb dues altres: a) el percentatge de vots aconseguits a les darreres eleccions regionals (3%, gairebé el doble) i b) el 22% de vots aconseguit per l'extrema dreta (Front Nacional) a Perpinyà (on el percentatge de vot catalanista igualà el percentatge de vot catalanista al conjunt de Catalunya Nord). Les expressions dels candidats catalanistes davant aquests resultats foren de sorpresa (CODONYAN 1993) i, en general, hom va atribuir els resultats a la voluntat de castigar el partit governant dirigint el vot cap a la dreta.

El que volem fer veure és que, a més d'aquesta conjuntura estatal que acabem d'assenyalar, hi ha factors anteriors i de més pes que feien esperar uns resultats com aquests precisament el 1993. Tractarem de demostrar-los un per un a partir de la discussió de tres afirmacions:

a) els resultats del referèndum sobre Maastricht del mes de setembre i les eleccions legislatives del març responen a causes connexes.
b) L'estat francès ha aplicat i aplica una estratègia conscientment articulada dirigida a l'eradicació de la identitat catalana de Catalunya Nord.
c) Les estratègies de defensa posades en pràctica pels sectors catalanistes són incapaces de contrarestar les estratègies francesitzadores.

2. Discussió

a) Primera afirmació

La connexió entre el referèndum del mes de setembre i les eleccions del mes de març ja fou assenyalada per un dels candidats:

«si examinem els resultats globals a Catalunya Nord, després d'haver votat "no" a Maastricht, veiem que la gent vota sempre els mateixos: els responsables de la situació catastròfica en la qual es troba la Catalunya Nord, i és una llàstima» (declaracions de Jaume Roure, candidat d'UC recollides a CODONYAN 1993).

Aquestes declaracions, però, només assenyalen una coincidència i una evidència. El que ens interessa a nosaltres, tanmateix, va més enllà: de quina manera estan connectats el desinterès de la majoria de nord catalans per Europa i per la identitat primera del país. Trobarem la resposta a aquesta pregunta en la discussió de les dues afirmacions següents, perquè la qüestió fronterera ha estat una eina de l'estratègia francesitzadora i perquè les estratègies de defensa, si bé l'han contemplada, no han pogut remuntar-la.

b) Segona afirmació

Retrocedir fins als precedents de la mutilació de 1659 per tractar el tema que ens ocupa ens semblaria una pèrdua de temps, sobretot perquè la perspectiva històrica ja està assegurada en obres com la ja clàssica SANABRE (1970), així com VERDAGUER (1974) o FERRER i GIRONÈS (1985). Les estratègies que assenyalarem tot seguit són extretes d'informacions que van des de 1975 fins a l'actualitat. Això no obstant, no renunciarem a les referències històriques quan el nostre discurs les exigeixi. Catalunya Nord és immersa en una situació ben especial que fa que s'hi puguin estudiar perfectament estratègies típiques de minorització lingüística, i cultural en general. La incorporació d'aquest territori a França té, lògicament, dues cares, en el sentit que Thurnwald parla de canvi cultural:

«Cultural change normally involves not only the addition of a new element or elements to the culture, but also the elimination of certain previously existing elements and modification and reorganization of the others».

Tindrem, doncs, dos moviments en la mateixa direcció: un moviment d'eliminació basat en l'aïllament de Catalunya Nord de la resta

del seu territori cultural, i un moviment d'adopció basat en la integració del país en una unitat territorial de cultura diferent. Aquesta tècnica (aïllament-integració) ha estat repetidament utilitzada per França, com remarca CALVET (1984).

El símbol de l'aïllament de Catalunya Nord de la resta del seu domini cultural és la frontera política que passa entre Port Bou i Cervera, mentre que el símbol de la seva integració en un domini cultural diferent és la frontera que la inclou dins la mateixa regió administrativa francesa: el Llenguadoc-Rosselló. El problema és greu si tenim en compte que Catalunya Nord ha viscut sota dominació francesa el període de formació de l'estat modern, caracteritzat per una major interconnexió de la població, d'una homogeneïtat major i més susceptible de sentiments de lleialtat envers l'estat. Aquest fet és indiscutiblement important: Catalunya Nord ha patit la planificació francesa com a part d'un tot econòmic. Els resultats més palpables d'aquesta planificació han estat els moviments migratoris. L'estat no fa distincions quant a la procedència dels seus súbdits. N'és un bon exemple el fet que el cens de 1990 no va preveure preguntes sobre la procedència dels censats, cosa que va motivar un boicot impulsat des de l'Associació Catalana d'Estudiants. Fonts no oficials asseguren que la població autòctona de Catalunya Nord no arriba a un 45% (TORNAFOCH 1991).

Els mecanismes principals de l'estratègia minoritzadora a Catalunya Nord són, pel que fa a l'aïllament, l'occitanització i la dialectalització, i, pel que fa a la integració, la folkloització i la voluntarietat.

L'occitanització seria un mecanisme d'integració si l'occità fos l'única llengua de l'estat francès. Essent l'occità, però, una altra llengua minoritzada per aquest estat i estant mancada d'una metròpoli externa de referència, l'occitanització ha d'ésser contemplada com un mecanisme de substracció del territori de Catalunya Nord del seu territori cultural, situat majoritàriament dins un altre estat.

L'informe Coutouly sobre el paper de les «llengües regionals» a la ràdio i a la televisió és una prova impagable d'aquesta voluntat oficial de fer aparèixer el rossellonès com a dialecte occità:

«le catalan parlé du côté français apparaît comme une langue d'oc supplémentaire pouvant normalement être comprise par la majorité des occitanophones. Aussi, toutes les mesures prises en faveur des langues d'oc ont été étendues au catalan, notamment la loi Deixonne».

Aquest informe oficial és el suport teòric de pràctiques administratives com són la inclusió de Catalunya Nord dins la regió Llenguadoc-Rosselló o la negativa continuada de dotar CN d'un circuit televisiu propi pel que fa a les emissions regionals. Això, concretament, fa

que les emissions televisives en català quedin reduïdes a quinze minuts cada tres setmanes.

La ideologia oficial acaba per convèncer alguns autors com Gerard VASSALLS, el qual l'any 1972 rebutja la idea d'una «parla rossellonesa» distinta del català amb l'argument que

> «En cap lloc ni època en efecte la parla popular no ha coincidit amb la llengua literària» (VASSALLS 1972).

Aquest mateix autor l'any 1976 escriu:

> «La veritat és que el llenguatge efectivament parlat per la massa del poble almenys als Rosselló, Conflent, Capcir, Aspres i Baix Vallespir, era i és, (...), un llenguatge catalano-occità. Sola, la gent rica o instruïda escrivia antany el català normatiu de la seva època» (VASSALLS 1976).

Aquests comentaris ens posen en línia amb el segon mecanisme d'aïllament: la dialectalització. Per WEINREICH (1953) la modalitat estàndard d'una llengua és un referent de la lleialtat lingüística, en el sentit que n'esdevé símbol i causa en èpoques de conflicte.

En general, a Catalunya Nord, tots els comentaris referits a aquesta qüestió apunten cap a la dialectalització. Per BERNARDO (1978) la introducció del català normatiu a l'ensenyament pot provocar un rebuig afavoridor de la substitució lingüística a favor del francès. En canvi, la utilització del que ell anomena varietat «Bb», almenys al nivell elemental, es podria traduir en un guany de prestigi del català, la qual cosa podria acabar produint una recatalanització de les famílies.

En el llibre dedicat a celebrar els deu anys de l'escola La Bressola, els responsables d'aquesta institució afirmen:

> «Mes una riquesa no s'ha de respectar, s'ha de promoure, si no [sic] queda una hipocresia. Se cal pas acontentar del pla teòric, car, al dia d'avui, el que és escrit té la força de l'oficialitat. Les formes parlades del mallorquí, del valencià i del rossellonès són el respecte de les diferències del català; les formes escrites del mallorquí, del valencià i del rossellonès són la promoció de les diferències del català».

Totes aquestes afirmacions, i moltes altres, responen al fet que l'estandardització moderna del català ha arribat a Catalunya Nord en un moment en què el francès ja ha ocupat els àmbits propis d'aquesta varietat. Això és implícitament reconegut i explícitament defensat des de les institucions estatals. Així, per exemple, la circular Savary (1982) disposa que dins les regions de parla únicament francesa els mestres s'hauran de sensibilitzar davant les varietats regionals del francès dels

alumnes. D'aquesta manera les varietats locals del francès reben, dins l'escola, un tractament semblant a les llengües no-franceses. L'anivellament de les altres llengües amb les varietats dialectals del francès comporta implícita la negació que aquestes altres llengües puguin tenir un estàndard propi.

Els dos mecanismes que hem assenyalat com a propis de la integració (la folkloització i la voluntarietat) tenen una característica en comú: tots dos situen allò que no és francès dins l'àmbit de la prescindibilitat.

L'article 6è de la llei Deixonne (1951) situa «les langues et dialectes locaux» al mateix nivell «du folklore, de la litterature et des arts populaires locaux». La circular Savary de 1982 continua en la mateixa línia, mentre que la circular Savary de 1983 gairebé arriba a identificar les llengües minoritzades amb l'obscurantisme (o, si més no, amb tot un conjunt de trets antropològics «qui débordent sur les croyances et sur l'imaginaire»).

És inútil posar exemples referits a la voluntarietat. Evidentment, aquesta només es fa explícita en el marc de l'educació, i just per afirmar repetidament al llarg de tots els textos legals que se n'ocupen, que l'ensenyament de les llengües minoritzades depèn sempre de la voluntat dels alumnes, dels pares i dels Consells Escolars. No hi ha cap possibilitat que els alumnes que no ho sol·liciten explícitament tenguin accés a l'aprenentatge de la llengua del país on viuen.

c) Tercera afirmació

Que les estratègies de defensa per part de sectors catalanistes a Catalunya Nord han fracassat ja no cal provar-ho si partim de les dades inicials i del que ha sortit a la llum fins aquí. El que ens interessa saber ara és quins són aquests mecanismes de defensa i per què han fracassat.

Aquestes estratègies han estat, bàsicament, dues: l'argument de la democràcia i l'argument del sud.

L'argument de la democràcia consisteix a reclamar per als ciutadans de Catalunya Nord els mateixos drets lingüístics que tenen els ciutadans de la França estricta. Joan BECAT exemplificà perfectament aquest argument:

«És el nostre dret, també: tenim dret com a ciutadans francesos, com a part de l'ensenyament francès al secundari, tenim dret a un CAPES; sem pas gent d'un altre país. La discriminació no ha d'existir en un país democràtic; el que s'està fent és una cosa molt greu, perquè no hi ha cap raó d'anar en con-

tra» (Joan BECAT, fragment d'un discurs pronunciat a la Sala Aragó de l'Ajuntament de Perpinyà dia 9 d'abril de 1990).

Aquest és un argument perillós per raó de la planificació econòmica de l'estat francès, la qual ha dispersat els nord catalans i ha afavorit l'establiment d'immigrants a Catalunya Nord. És un argument que provoca respostes com la que va fer René Marquès, president del Consell Regional:

«La langue officielle en France n'est-elle toujours le français? La langue catalane n'est-elle pas la seconde pour nous? Quel que soit notre amour immodéré pour notre département» (*Midi libre*, 20/6/1989).

A més a més, com diu Calvet (op. cit.) no es pot esperar que els ajuts per a les llengües minoritzades vénguin de les institucions d'un estat la unitat del qual reposa, precisament, sobre l'asfíxia de les cultures locals.

L'argument del sud, que és durant els anys vuitanta l'argument per excel·lència de les campanyes en pro de la normalització, consisteix a proclamar la utilitat i la necessitat del català per a l'economia de Catalunya Nord en la perspectiva de la unificació europea. Aquest argument apareix amb gran freqüència a partir de 1986 (entrada de l'estat espanyol a la CEE i proclamació de Barcelona com a seu dels Jocs Olímpics de 1992), però és més antic (ja apareix a PLANES (1976)). Aquest argument, que apareix absolutament en tots els àmbits d'actuació dels grups catalanistes, deu la seva popularitat als fets que a) sembla una via vàlida per fugir de l'aïllament tot utilitzant les noves estructures europees i b) el català apareix ara com a útil i, més important encara, imprescindible. L'argument és molt poderós i ha gaudit d'un bon suport propagandístic (e.g. la propaganda directa de La Bressola amb el seu prospecte «Se parla força del 92, mes, qui el prepara?»). Això no obstant, traduït al llenguatge de les institucions, aquest argument ha passat a produir un aprofundiment en el mecanisme de l'occitanització i una redistribució de les funcions entre francès i català, de manera que el segon perd l'adjectiu «prescindible» però guanya la qualificació d'«estranger».

Efectivament, l'argument del sud ha tingut una realització pràctica: la creació d'una euro-regió tricèfala (Barcelona-Tolosa-Montpeller) l'estructura de la qual fa impossible que el català hi tengui prou protagonisme com per arrossegar Catalunya Nord cap a la normalització.

Per altra banda, cal assenyalar que l'argument del sud ha provocat una tendència a l'estrangerització del català a Catalunya Nord. N'és

un bon exemple l'argumentació de la diputada Soum a la petició de la llicència de català-FLE: la diputada argumenta que cal afavorir aquest tipus d'estudis perquè el francès perd terreny davant l'anglès a Catalunya Sud i, per això, cal gent capacitada per ensenyar el francès amb base de català (V. *L'indépendant*, 10/5/86). Cal afegir a aquest fet que les concessions d'estudis universitaris de català s'han fet sempre tenint en compte que el català és llengua estrangera (d'Andorra i dels territoris catalanoparlants de l'estat espanyol) i no llengua del país (e.g. «Un D.E.U.G. de catalan à l'Université?», *L'indépendant*, 6/7/82).

No cal oblidar que la idea de la integració europea no és popular a Catalunya Nord. Com diu SENTÍS (1992) tot comentant el fet que un 55% de la població de Catalunya Nord votàs «no» a Maastricht:

> «Han votat amb el pensament cent per cent ficat en l'Hexàgon francès i molts d'ells amb la idea de la *France française*, segons l'eslògan de Le Pen, que sol obtenir a Perpinyà un dels índexs de vot més alts de França. (...). Amb la seva papereta han fet el mateix que no pocs d'ells feien amb els camions que venien d'Espanya: llençar-les a la cuneta».

3. CONCLUSIÓ

L'estratègia aplicada per l'estat francès a Catalunya Nord ha estat i és una estratègia totalment articulada i conscientment dirigida a fer desaparèixer el català d'aquest territori. L'argument del sud, estratègia bàsica dels catalanistes, és totalment inoperant per dues raons: a) la població de Catalunya Nord es mostra contrària a la integració europea i, per tant, a establir lligams transfronterers i b) aquest argument es tradueix, en boca de l'estat francès, en una intensificació de l'estratègia aïlladora (via occitanització) i en un procés d'estrangerització del català a Catalunya Nord, un dels territoris constitutius d'aquesta llengua.

REFERÈNCIES

BERNARDO, D. (1978) *Introduction méthodologique et documentaire à l'étude sociolinguistique du plurilinguisme en Catalogne-Nord*. Tesi doctoral. Fotocopiada. Biblioteca Universitària de Perpinyà.

CALVET, J.L. (1984) *Linguistique et colonialisme: petit traité de la glottophagie*. París: Payot.

CODONYAN, P. (1993) «Catalunya Nord a estribord». *El Temps*, 5 d'abril de 1993.

FERRER I GIRONÈS, F. (1985) *La persecució política de la llengua catalana*. Barcelona: Ed. 62.
LA BRESSOLA (1987) *La Bressola. 10 anys d'escola catalana a Catalunya Nord*. Barcelona: Ed. 62.
PLANES, L. (1976) *El petit llibre de Catalunya Nord*. Perpinyà.
SANABRE, J. (1985) *La resistència del Rosselló a incorporar-se a França*. Llibres del Trabucaire. (1a ed.: Barcelona: Barcino, 1970).
SENTÍS, C. (1992) «El 'no' de la Catalunya del Nord». *Avui*, 27/9/1992.
TORNAFOCH, X. (1991) «Catalans del nord, entre l'emigració i la identitat nacional». *Avui*, 6/1/1991.
VASSALLS, G. (1972) «La parla i l'escrit, encara». *Sant Joan i Barres*, núm. 49.
– (1976) «Sobre dialecte i llengua normativa». *Sant Joan i Barres*, núm. 63-64.
VERDAGUER, P. (1974) *Defensa del Rosselló català*. Barcelona: Curial.
WEINREICH, U. (1953) *Languages in Contact, Findings and Problems*. N. York.

NICOLAU A. DOLS I SALAS
UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS